

Vriendenbulletin

Stichting Vrienden van de Stad Groningen

Nummer 114 September 2023 Jaargang 38

Het Gotisch huis in de BrugstraatFoto:
Tom van der Meulen

In dit nummer

Eric Neef, <i>Echt!</i>	3
Aleid Brouwer, <i>Third places in de binnenstad: een nieuwe functionaliteit</i>	5
Pieter Bootsma, <i>Waarom Groningen een scheepvaartmuseum kreeg</i>	6
Nicolette Bartelink, <i>Museum aan de A – een nieuwe koers</i>	9
Piet Pellenbarg, <i>Een discussieavond met de ‘wandelprofessor’</i>	11
Pieter Bootsma, <i>Het monster in de raadszaal: hoe de Groningse Raad worstelt met de Omgevingswet</i>	13
Tom van der Meulen, <i>Driegemeentenpunten (5) Eemsdelta, Groningen. Midden-Groningen</i>	16
Activiteiten	18
Groningana	19

Echt!

Erik Neef

Iedereen die wel eens een lezing heeft gehouden, een les heeft voorbereid of een stuk(je) moest schrijven heeft er wel mee te maken gehad. Volgens mij heet het een 'writer's block'. Hoewel deze term toepasselijker is voor het niet meer weten 'hoe nu verder' tijdens het maken van het verhaal dan voor het bedenken van de inhoud en de start van het schrijven.

Een poosje geleden was er in de pers aandacht voor software die het mogelijk maakt met invoeren van een vraag en een paar steekwoorden een hele tekst te laten schrijven. Een bijzonder fenomeen. Stel u eens voor: de gemeente heeft een plan ontwikkeld en wij willen daarop reageren. Geen bestuursvergadering hoeft er meer aan gewijd te worden. Je voert bijvoorbeeld in "waar moet je op letten wanneer er een plan voor hoogbouw in de stad gemaakt wordt" en binnen de kortst mogelijke tijd ligt er een rapportje op tafel waar we nog wel een blik op hebben te werpen, maar in grote lijnen zal het wel kloppen.

Omgekeerd: is het stuk dat de gemeente dan produceert het resultaat van diezelfde software en daarna gefiatteerd door de wethouder? Ik krijg er een beetje de kriebels van. Is de ruimtelijke toekomst aan de creativiteit van de mens en de politieke beslissers of aan de kunstmatige intelligentie? Ik ben blij dat het nog niet zover is en wij als bestuur voor de zomer op de bekende manier een checklist voor de ontwikkeling van hoogbouw aan de gemeente hebben gepresenteerd als hulp bij de door de gemeente te maken beleidsnota over dit thema. Eerst is er over de geschiedenis van hoogbouw gepubliceerd in het Vriendenbulletin en is er in het bestuur over gediscussieerd, resulterend in een concept dat gepolijst naar de stadsbouwmeester is verzonden, die dit najaar na de discussie hierover in de gemeenteraad met de Vrienden in gesprek zal gaan. We delen de lijst met u op onze website.

De nieuwe ontwikkelingen maken me wel nieuwsgierig. Hoe zou ons bulletin er uitzien, wanneer onze gewaardeerde redacteurs de steun van de software zouden invoeren bij het maken van het blad?

Op deze plek is het tevens aan mij om u te berichten over gebeurtenissen van persoonlijker aard die de Vrienden betreffen. Op 6 juni jl. is op 80-jarige leeftijd onze oud-voorzitter Thomas Sleyfer overleden. Hij was vanaf 1993 lid van het bestuur van de Vrienden, was redactievoorzitter van het Vriendenbulletin en van 2008 t/m 2014 voorzitter van de club. Met een rustige stijl van leidinggeven aan de vergaderingen streefde hij naar draagvlak voor in te nemen standpunten over ruimtelijke ontwikkelingen. Met zijn achtergrond van Rijkswaterstaat kon hij ruimtelijke voorstellen en programma's in een ruime context plaatsen. We denken allen met grote waardering aan Thomas terug.

Onze penningmeester Gerald Schouten heeft te kennen gegeven het beheren van onze penningen niet meer te kunnen combineren met zijn andere werkzaamheden en heeft deze functie neergelegd. We zijn dus, onder dankzegging aan Gerald, naarstig op zoek naar een opvolger. In het tweede deel van dit jaar hoop ik u te treffen bij een van onze activiteiten: de wandeling op Open Monumentendag 9 september, lezingen in het Museum aan de A, Virtual Reality als hulpmiddel bij ruimtelijke planning een introductie bij de Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen en waarschijnlijk de lezing over hoogbouw in de stad. Op onze website kunt u hierover altijd de laatste stand van zaken vinden.

Graag tot dan en mocht u na het lezen van dit woordje van de voorzitter gaan twijfelen, dit is echt zelf geschreven!

'Third places' in de binnenstad: een nieuwe functionaliteit.

Aleid Brouwer

Al voor de COVID19 pandemie was het een toenemend fenomeen: third places. Door de veranderende rol van ICT en de daarmee afnemende locatiegebondenheid van veel activiteiten maakt het – in elk geval in theorie – mogelijk om 'foot-loose' te werken. Medewerkers hoeven niet meer elke dag naar kantoor te komen, maar kunnen ook beslissen om thuis, of op andere plekken, te werken en online aan te haken op de werkomgeving. Door de lock-downs en de periodes van verplicht thuiswerken tijdens de COVID19 pandemie is deze vorm van hybride werken veel bekender geworden, zijn medewerkers meer gewend aan de bijbehorende software en hiermee is het elke dag naar kantoor komen voor veel werkplekken nu echt iets van het verleden.

Tegelijkertijd zie je dan door gelijksoortige ontwikkelingen binnen de detailhandel, dat er veel fysieke winkels zijn verdwenen en dat er op deze plekken nieuwe activiteiten ontstaan in de binnenstad. Denk bijvoorbeeld aan het Forum, een bibliotheek met veel werkplekken midden in de stad, maar ook het 'House of Connections' van de Rijksuniversiteit op de eerste verdieping in het voormalig V&D pand, aan de Grote Markt. Daarnaast groeit het aantal koffientjes waar je kunt werken, met ook een hierop aangepaste inrichting (denk aan type tafels, stekkers en goede WiFi) als kool – zoals de 'Coffee company' op de Oude Ebbingestraat, de 'Star Bucks' in de Herestraat of de 'Doppio Espresso' aan het Gedempte Zuiderdiep. Maar denk ook aan commerciële initiatieven specifiek gericht op flexibele werkplekken, zoals 'Werkplek 050' aan het Hereplein, 'De Pijp' en het 'Paleis' op het Boterdiep of 'The Haus' in

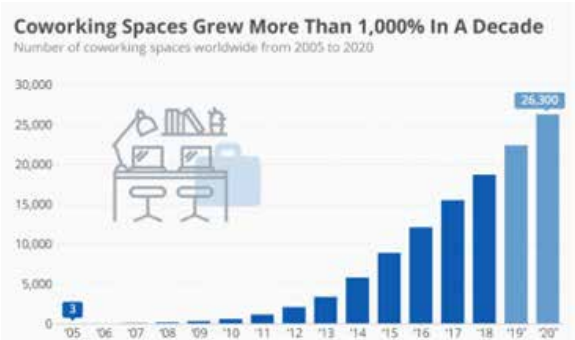

- A Barista
- B Coffee Break
- C Coffee Compagny 1
- D Coffee Compagny 2
- E Doppio 1
- F Doppio 2
- G Public Library
- H Tucano Coffee
- I De Pijp

Kaart 1: een aantal third places in de Groninger binnenstad (uit: Kim Poelstra (2020), *What is the role of third places in the organization of Work?* Scriptie FRW/RUG)

de Oude Boteringestraat. Zie voor een gedeeltelijk overzicht van locaties kaart 1.

Third places zijn plekken waar mensen werken, terwijl ze niet op kantoor zijn en ook niet thuis. In de wetenschappelijke literatuur verwijst men naar de eerste ruimte als je woonruimte, de tweede ruimte als je werklocatie is en de derde ruimte een soort van hybride plek: waar je niet woont, maar ook officieel niet je werkplek is. Er zijn verschillende soorten derde plekken.

Figuur 1: Wereldwijde groei van co-working spaces (www.statista.com 2019)

Er zijn publieke derde plekken, zoals bibliotheken. Maar er zijn ook commerciële derde plekken zoals koffientjes waar je ook kunt werken, of specifiek ingerichte co-working places, waar je een ruimte of een bureau kunt huren voor een bepaalde tijd om daar voor een specifiek overleg of taak gebruik van te maken. Het aantal co-working places neemt enorm toe het laatste decennium, zie figuur 1.

Deze nieuwe vormen van werken, die gedragen worden door begrippen zoals onafhankelijkheid, vrijheid en flexibiliteit geven vorm aan nieuwe manieren van stedelijke planning. De 'third places' geven flexibele werkplekken op handige – vaak binnenstedelijke – locaties. De plekken hebben goede faciliteiten om het werken te bevorderen, zoals hoge kwaliteit WiFi, printers, koffie etc. De aan een stedelijke plek toegewezen functie (bijv. wonen, recreatie, werk) sluit het gebruik van andere functies uit. De Rationele Functionele benadering zijn in Nederland lang in zwang geweest bij stedelijke planning.

Deze benadering is vaak bekritiseerd voor het bewaren van de onderliggende – en verouderde – sociale en ruimtelijke structuur als een manier van collectieve actie gericht op stedelijke ontwikkeling, in plaats van veranderende en uitdagende manier om steden vorm te geven. Typisch Nederlands, wordt stedelijk planning al sinds 1950 gedomineerd door 'blauwprint' planning. Desalniettemin, dit soort van ouderwetse 'top-down' planning wordt nu als te technisch gezien en een manier die contemporaine ontwikkelingen in de weg staat. Hier voor in de plaats komt nu aandacht voor mogelijkheid van flexibiliteit en aanpassing binnen planning. Dit staat in lijn met de ontwikkelingen in de transitie van functionele naar meer geïntegreerde steden. Hierbij is het doel om steden meer gemengd ruimtegebruik te laten hebben waar integratie van functies het doel is. Dit wordt slimme 'integrale' planning genoemd. Deze slimme planning sluit aan bij meer de hedendaagse wensen van hoe men wil wonen, en laat ook zien dat gemengd grondgebruik ook veel voordelen heeft voor de leefbaarheid van steden. Dit is dan ook een van de redenen dat multifunctionaliteit in steden nu veel gebruikt wordt bij planning (Meer hierover is te lezen in het mooie overzicht van Van Karnebeek en Janssen-Jansen in 2018 in het Tijdschrift *Land Use: Playing by the rules? Analysing incremental urban developments*).

Binnensteden zijn niet meer alleen om te winkelen, maar ook om ervaringen op te doen en met faciliteiten om te werken of werk gerelateerde taken uit te voeren. Onderdeel hiervan is de opkomst van de 'third spaces' als werklocaties in binnenstedelijk gebied. Moderne informatie en communicatie technologie hebben bijgedragen aan de verdere vervaging van de grenzen tussen functionele zones. Hiernaast is de grens tussen privé leven, werk en vrije tijd ook steeds minder duidelijk, dit geeft ook interferentie en wederzijdse afhankelijkheden in deze zones.

Hiermee nemen de verschillen tussen plekken af. De 'Third places' zijn in deze context (gedeeltelijk) publieke ruimten die belangrijk zijn voor het sociale leven, daar het vaak plekken zijn een 'sense of place' creëren en een gevoel van gemeenschappelijkheid leveren. Daarmee zijn ze van groot belang voor de post-functionele stad van nu (Om meer te weten over co-working plekken in steden zou je het werk van Di Marino and Lapintie, 2017, *Emerging Workplaces in Post-Functionalist Cities* in het *Journal of Urban Technology* kunnen lezen).

Concluderend, de stelling dat er in de Groningse binnenstad steeds meer 'third places' te vinden zijn en dat er overal gewerkt (lijkt) te worden, klopt. En Groningen gaat daarin mee met de wereldwijde trend van flexibel werken en geïntegreerde stedelijke functies. Het Forum is het mooiste voorbeeld daarvan. Een multifunctioneel gebouw, als een soort van Groninger huiskamer, op een AAA locatie in de binnenstad. Op de duurste locatie ruimte creëren voor gratis gebruik van faciliteiten voor de inwoners van de stad. Het lijkt tegenstrijdig, maar uiteindelijk zal dit van alles opleveren. Verbinding tussen bewoners, gevoel van saamhorigheid en thuiszijn, welzijn en ook economische vooruitgang. Want al die mensen die komen werken in het Forum, of in het House of Connections of in een koffietentje, gaan ook geld uitgeven aan koffie, aan lunch en aan impulsaankopen. Het brengt levendigheid terug in de binnenstad, daar waar door steeds meer online consumentengedrag, traditionele winkelpanden in aantal afnemen.

Waarom Groningen een scheepvaartmuseum kreeg

Pieter Bootsma

Op woensdag 25 oktober zullen Pieter Bootsma, auteur van *Op de golven van het tij; 75 jaar Vereniging 'Het Noordelijk Scheepvaartmuseum'*, en Nicolette Bartelink, directeur-bestuurder van het Museum aan de A, een lezing verzorgen over de lotgevallen van het Scheepvaartmuseum en over de transitie van het Noordelijk Scheepvaartmuseum tot het Museum van de A en de plannen voor de activiteiten van het nieuwe museum. Ter voorbereiding op de bijeenkomst publiceren we de bijgaande bijdragen van de beide sprekers.

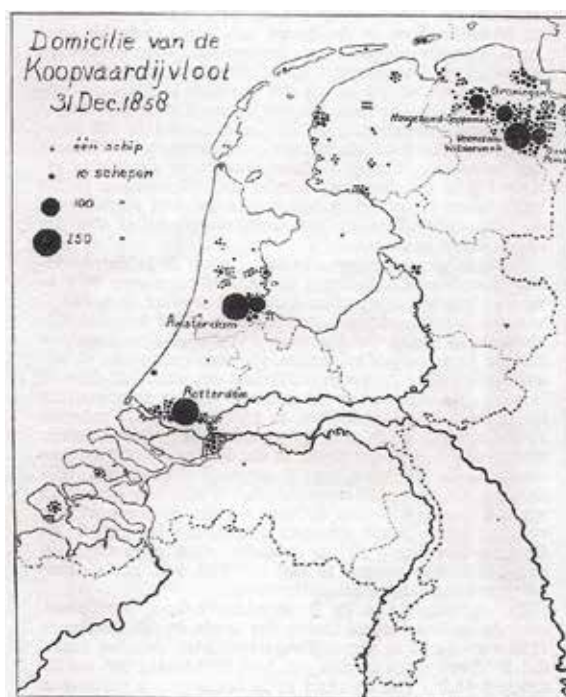
Op de activiteitenpagina treft u de gegevens over de organisatie, de tijd, de locatie en de toegang tot de lezingen.

De opkomst van de Groninger vaart

Pas in de 19e eeuw kan de kustprovincie Groningen worden betiteld als één van de maritieme provincies van ons land. De gegevens van de Sont-tol bijvoorbeeld wijzen uit dat de Nederlandse schepen die in de 16e, 17e en 18e eeuw door de Sont varen overwegend uit Holland en Friesland afkomstig zijn. Aan het eind van de 18e eeuw komt Groningen opzetten in het register van de tol. De motor van deze opgang vormen de veenkoloniën waar gedurende de 17^e eeuw de turfwinning zich steeds meer uitbreidt. Binnenschepen voeren de turf af naar elders, met name naar Amsterdam maar ook Bremen en Hamburg worden afnemer van de Groningse turf. Zo ontstaat uit de binnenvaart geleidelijk aan een maritiem bedrijf dat zich ook gaat richten op andere producten dan turf en op de kusten van de Oostzee en Engeland. Zo wordt in de 19^e eeuw Groningen het thuisland van de kleine zeevaart of te wel de Groninger vaart.

Een varend bestaan op zee

In tegenstelling tot de schepen van Amsterdam en Rotterdam is het 19^e eeuwse Groningse zeilschip klein, in de regel zo'n 100 ton en zeer eenvoudig uitgerust. De bemanning bestaat omstreeks 1850 uit zeven man: vier matrozen naast de kapitein, de stuurman en de kok. Vijfentwintig jaar later kan het met een man minder als lier en pompstil op het schip hun entree hebben gedaan. De meeste zeelieden komen uit de veenkoloniën. *Het waren vaak donderstralen, soms zelfs deserteurs*

Domicilie van de Koopvaardijvloot op 31 december 1858.
Uit: Keuning, H.J., *De Nederlandsche Zeescheepvaart* (Gorinchem 1944).

uit de legers, jongens met avontuur in hun bloed en met koopmansgeest schrijft Hylke Speerstra in zijn 'Schipper van de zee'. In de winter als de schepen in de havens liggen gaan de jongens naar de zeevaartschool. Ze doorlopen alle rangen van scheepsjongen tot stuurman en schipper. Soms zetten ze de stap naar kapitein-eigenaar. Ze beginnen met geleend geld en het streven is

*Scheepsmodel van de schoenerbrik 'Paul Johannes', 2^e helft 19^e eeuw.
Collectie museum aan de A. Foto Arjan Verschoor*

jaarlijks een tiende van het geleende af te lossen. De scheepvaartjournalist Ad Boerma typeert de situatie aan boord van de schepen aldus: "Ieder persoonlijk was door het hebben of door het graag willen hebben van een schip zeer bij de gang van zaken betrokken. Men werkte er voor dag en nacht. In noodweer vaak, men zwoegde door de lage vrachten heen en men plukte soms de verdiende vruchten van de hoge vrachten. Zo is de kustvaart in de provincie Groningen gegroeid. Hard werken, sober leven en sparen."

De schepen van de Groninger vaart

Wie vaart neemt risico's. De meest gevaarvolle periode van de Groninger vaart breekt aan tijdens de Krimoorlog (1853-1856). Frankrijk, Engeland en Turkije enerzijds en Rusland anderzijds bestrijden elkaar met legers van 1 miljoen respectievelijk 700.000 man op de Krim. Er ontstaat in Europa door de oorlog zoveel vraag naar scheepsruimte dat ook de Groningse vaart daarvan profiteert en Groningse schippers in de verleiding komen met slechte tweedehands schepen te gaan varen met menige schipbreuk tot gevolg. Geleidelijk verbetert daarna de situatie en worden schepen van ijzer gebouwd. De opkomst van het stoomschip zal echter aan

Groningen voorbij gaan. In de eerste decennia van de 20e eeuw wordt op de schepen van de Groninger vaart in navolging van de motorisering van de binnenvaart het zeil vervangen door de dieselmotor. De befaamde Groningse coaster komt in de vaart. Het zijn schepen tot 500 ton, veelal langs het Winschoterdiep gebouwd. Van de 500 Nederlandse coasters die in 1940 in ons land in gebruik zijn hebben er 357 hun domicilie in Groningen.

Een scheepvaartmuseum in de stad

Enkele notabele burgers die in de jaren '20 van de vorige eeuw betrekkingen met de Groningse scheepvaart onderhouden vinden in het verdwijnen van de zeilvaart aanleiding om een scheepvaartmuseum op te richten. Het kan in deze jaren nog: op de werven ligt nog het nodige, afkomstig van de zeilvaart, dat zou moeten worden bewaard. Het museum kan ook uitdrukking geven aan het gevoel van trots voor de prestaties die de Groningers in de scheepvaart en scheepsbouw hebben geleverd. In 1928 dient zich een mogelijkheid tot huisvesting aan: de gemeente heeft het Goudkantoor gerestaureerd en zoekt voor het pand een bestemming. Een en ander leidt in 1930 tot de oprichting van de

‘Vereniging Het Noordelijk Scheepvaartmuseum’ en tot de opening van het museum in het Goudkantoor in 1932.

Het Goudkantoor zal geen al te gelukkig onderkomen blijken. Aanvankelijk krijgt men alleen de beschikking over de parterre en de kelder en wordt de beschikbare ruimte al snel te klein voor een museale presentatie van de groeiende verzameling van objecten. “Ons museum lijkt wel een pakhuis” is de vaak opduikende klacht in de jaarverslagen. Meer ruimte komt beschikbaar en dus een betere presentatiemogelijkheid van de collectie wanneer in 1962 het museum verhuist naar het vroegere kantongerecht aan de Sint Walburgstraat. Een goed overdachte, voorname-lijk chronologische expositie zal eerst het geval zijn als het museum het Gotische Huis en het naastgelegen Canterhuis in de Brugstraat betreft en de restauratie van beide panden in 1981 voltooid wordt. Ondertussen zit het museum al vanaf 1977 in het Gotische Huis.

Van het Scheepvaartmuseum tot het Forum en terug

Het Noordelijk Scheepvaartmuseum (NSM) is in 1932 het product van een particulier initiatief.

De gemeente toont zijn welwillendheid door tegen geringe vergoeding huisvesting beschikbaar te stellen. Na de verhuizing naar de Brugstraat komt een voor het museum betekenisvolle subsidiestroom op gang. Daarmee neemt bij de overheid ook de interesse in en de beïnvloeding van het museale beleid van het NSM toe. Het instrument waarvan de gemeente zich hierbij bedient is

de vierjaarlijkse cultuurnota. Van gemeentewege is er ook belangstelling voor de museumstructuur van de stad. De stad kent meerdere musea en het gemeentebestuur is geïnteresseerd in de definiëring van hun museumprofiel en in mogelijkheden tot samenvoeging. In 1999 komt het tot een overleg van gemeente en musea. Een van de uitkomsten is dat de directeurs van het Groninger Museum (GM) en Scheepvaartmuseum, Kees van Twist en Gerard Acda, een onderzoek zullen doen naar het combineren van de collectie van

het NSM en de historische collectie van het GM. Van Twist zit met het probleem dat de rijke historische collectie van zijn museum vrij onzichtbaar is voor het publiek en Acda ziet dat het maritieme leven uit de stad wegebt. Om het scheepvaartmuseum te behouden gaat hij streven naar de verbreding van het museumprofiel: er moet ook aandacht komen voor algemene historische onderwerpen. Als oplossing voor hun problemen kiezen de directeurs voor een nieuw historisch museum, gebaseerd op de collecties van de beide musea. In 2002 wordt hun plan gepubliceerd onder de naam *Centrum voor Geschiedenis*. Het Centrum zal onderdeel worden van het *Forum*, het toekomstige cultuurpaleis van de stad dat in het correctief referendum van 29 juni 2005 de zegen krijgt van de Groningers. De ‘Vereniging Het Noordelijk Scheepvaartmuseum’ neemt vervolgens het besluit te fuseren met het Groninger museum en toe te treden tot het Groninger Forum. Maar op het besluit wordt spoedig teruggekomen. De Forumorganisatie wil niet de garantie afgeven dat in de toekomstige inrichting van het Forum altijd sprake is van de expositie van (delen) van de collectie van het NSM. Gevolg is dat het NSM van de Forumorganisatie afscheid neemt en de

fusie met het GM van de baan is.

De zoektocht van het scheepvaartmuseum naar een nieuw museumprofiel

Het NSM zet vervolgens zelfstandig zijn zoektocht naar een breder museumprofiel voort. De zoektocht, door de opvolger van Acda, Jan Wiebe van Veen en zijn rechterhand Wicher Kerckmeijer, neemt tien jaar in beslag. Pas in 2017 is met ondersteuning

van een Duits bureau, gespecialiseerd in museale inrichtingsconcepten een museumplan gereed. Het voorziet in een andere inrichting gebaseerd op een maritiem en algemeen historisch profiel én in uitbreiding van de huisvesting. Ondertussen wordt in het tentoonstellings- en verzamelbeleid van het museum geanticipeerd op de verwachte toekomst van het NSM als maritiem en historisch museum. Er is ook al een nieuwe naam bedacht voor het scheepvaartmuseum, *Museum aan de A*. Van de gemeente en de provincie wordt een

Scheepsportret van de schoeneraak Rensina II nabij 'Startpoint' (Devon) van kapitein Roelf Eppenga uit Zuidhorn, ca. 1911-1918. Olieverf op doek. Collectie Museum aan de A. Foto Hans Wijninga

forse bijdrage verwacht aan de investering die de realisatie van het plan zal vergen. Maar het inrichtingsplan valt verkeerd zowel bij de gemeente als bij de directeur van het GM. Zijn stem telt zwaar want met het Groninger museum zal moeten worden samengewerkt met het oog op de realisatie van de historische doelstelling waarmee het NSM zal worden verrijkt.

Het bestuur van het NSM weet daarop de wethouder van cultuur te bewegen een stuurgroep van gemeentelijke en provinciale ambtenaren en de directeuren van GM en NSM en de Groninger Archieven in te stellen onder leiding van de directeur van de Dienst Onderwijs Cultuur, Sport en Welzijn om een nieuw voorstel te maken met inschakeling van een bureau voor cultureel advies. In het advies van het bureau staat het begrip participatie centraal. Je moet inwoners en passanten van de stad een plek bieden waar ze worden verleid iets te vinden van of te doen met de Groninger geschiedenis (sen) en erfgoed. Het nieuwe museum zal volgens het op het advies gebaseerde Masterplan beschikken over een bescheiden vaste presentatie van de historie van de stad en de provincie Groningen met een educatief karakter, gericht op scholieren en

studenten. Het belangrijkste onderdeel wordt de *historische ontmoetingsplek*. Het is een accommodatie voor wisselexposities, workshops, lezingen en educatieve activiteiten. Bezoekers kunnen zich aan de poort melden met een initiatief op historisch terrein. De panden van het NSM zullen worden aangepast aan de nieuwe opzet en ook uitgebreid. Een *kwartiermaker* moet een en ander nader opzetten en op zoek gaan naar aanvullende financiering. Bij besluit van 1 april 2020 heeft de gemeenteraad reeds 2 miljoen ter beschikking gesteld voor de transitie van NSM naar Museum aan de A (MadA).

Ode-90 jaar Noordelijk Scheepvaartmuseum

Op 7 augustus 2020 wordt de 'Vereniging Het Noordelijk Scheepvaartmuseum' opgeheven onder gelijktijdige oprichting van de 'Stichting Museum aan de A'. Vanwege het feit dat de Vereniging 90 jaar heeft bestaan wordt in 2021 een tentoonstelling gehouden onder de naam *Ode'90* die een indruk geeft wat er op nautisch gebied in 90 jaar is verzameld. Als de tentoonstelling sluit start een grondige ontzamelings van de collectie. Er moet ruimte worden gemaakt voor de activiteiten van het nieuwe Museum aan de A.

Museum aan de A: een nieuwe koers

Nicolette Bartelink

Na 90 jaar verleggen we de koers definitief: van museum over de noordelijke scheepvaart naar museum over de geschiedenis van stad en provincie Groningen. Over het leven van (buiten) gewone Groningers. Over successen én schaduwkanten. Van Rabenhaupt's overwinning in 1672 tot en met de Groningse betrokkenheid bij slavernij. Van pionierende Groningse vrouwen tot portretten uit het aardbevingsgebied. En natuurlijk over de scheepvaart; zonder scheepvaart zou Groningen immers Groningen niet zijn.

Voor wie?

Museum aan de A is voor iedereen. Voor de liefhebber van een 'historische snack' én voor de cultuurhistorische fijnproever. Voor de inwoner van stad en provincie. En voor de toerist. Museum aan de A is het resultaat van een unieke samenwerking tussen het Groninger Museum, de Groninger Archieven, Noorderpoort en de opvolger van het scheepvaart museum: Museum aan de A. Het lijkt uit de voorgaande zin misschien of we

samenwerken met onszelf maar er was hier al een goed functionerende organisatie en die werkt op een aantal verschillende punten samen met de partners. Met het Groninger Museum o.a. in de backoffice maar ook natuurlijk op het gebied van inhoud van de nieuwe vaste presentatie en de historische objecten uit de Groninger Museum collectie. Met de Groninger Archieven ook op inhoud en daar delen we o.a. een medewerker op het gebied van marketing en communicatie en tijdens de verbouwing van de archieven vindt

Museum aan de A, nieuwe entree aan de Kleine der A.

een aantal van hun vergaderingen in ons museum plaats. Met Noorderpoort overleggen we natuurlijk ook over die nieuwe vaste presentatie; zij zullen daar ook met studenten aan mee gaan werken. Daarnaast is Museum aan de A als het straks heropend is na de verbouwing, een leer-werkplek en leslocatie voor studenten van Noorderpoort.

De nieuwe vaste presentatie: waarom houden we van Groningen?

In onze nieuwe vaste tentoonstelling laten we straks zien waarom we van Groningen houden, wat er in onze prachtige provincie allemaal te zien en te doen valt en hoe geluk en ongeluk in Groningen soms dicht bij elkaar liggen. Deze invalshoek biedt ruimte om onderwerpen vanuit verschillende perspectieven te belichten en gelaagdheid aan te brengen in de verhalen die we vertellen. Daardoor wordt het verhaal van ons museum aansprekend voor een breed publiek.

De HOP

Samen met de vaste partners en met culturele instellingen in de provincie maken we een levendige historische ontmoetingsplek (HOP) met tentoonstellingen, activiteiten, workshops, theater, dans, muziek en lezingen. In onze wisseltentoonstellingen en activiteiten, waarin we thematisch steeds een link gaan leggen met onze vaste tentoonstelling, willen we actief inzetten op het bereiken van nieuwe doelgroepen. Dat beleid hebben we vanaf 2022 al ingezet, o.a. bij de tentoonstelling *Slavernij en de Groningers?* zagen we dat de bezoekers vaak een andere culturele achtergrond hadden en het geheel meerstemmiger werd.

Voor de conceptontwikkeling en de uitwerking van de nieuwe vaste tentoonstelling werken we samen met Studio Louter en OPERA Amsterdam. Voor wisseltentoonstellingen en activiteiten werken we samen met verschillende partners en lokale communities.

'n Golden Kaans

Voor Museum aan de A is vernieuwbouw nodig. De bestaande gebouwen moeten worden aangepast, zodat ze voldoen aan de huidige eisen van een museum. Ze worden bovendien met elkaar verbonden en met de nieuwe uitbreidingen. 'n Golden Kaans is ons ambitieuze vernieuwbouwplan waarin we twee 14e-eeuwse panden integraal toegankelijk maken voor het publiek. Alle bestaande panden in het museumcomplex worden verduurzaamd. Ook komt er meer oppervlakte tot onze beschikking voor wisseltentoonstellingen en activiteiten en we verplaatsen de hoofdentree naar de Kleine der A. Daarnaast wordt het makkelijker en minder kostbaar om delen van het museum buiten de reguliere openingstijden open te stellen, bijvoorbeeld voor arrangementen met Museumcafé Het Pomphuis. Meer ruimte en flexibelere openingstijden bieden meer mogelijkheden om meer bezoekers te ontvangen. De nieuwe poort aan de Schuitemakersstraat geeft toegang tot de vergroende binnenplaats met het Canterhuis en Gotisch Huis als twee kroonjuwelen. In samenwerking met architectenbureau vector-i, bouwmanagementbureau Draaijer, ingenieursbureau abtWassenaar, Dijkstra, bouwen inrichtingsmanagement, ons museumteam, onze Raad van Toezicht en subsidiënten zijn we tot dit mooie plan gekomen.

Een discussie avond met de 'wandelprofessor'

Piet Pellenburg

Per 1 mei 2022 is planoloog Zef Hemel, oud student van de Groningse faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, benoemd tot bijzonder hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen, met als leeropdracht *'Ruimtelijke herontwikkeling en revitalisering van landelijke en stedelijke regio's, met name in de provincies Groningen en Friesland'*. Het gaat om de zogenaamde Bonnema leerstoel, gefinancierd uit de nalatenschap van de bekende Friese architect Abe Bonnema. Blijkens krantenberichten wil Hemel, die de afgelopen 40 jaar van zijn werkzame leven in de Randstad woonde en werkte, zijn opdracht invullen met al wandelend door de twee noordelijke provincies indrukken van het landschap op te doen, en kennis te nemen van wat mensen onderweg hem allemaal te vertellen hebben. Hij wordt geksterend wel aangeduid als 'de wandelprofessor'. Op 3 mei jl. sprak Hemel op uitnodiging van de Vrienden van de Stad Groningen voor een geboeid gehoor in de Groningse Immanuelkerk over zijn missie, en ging erover in discussie.

Zef Hemel wil blijkens zijn enthousiaste betoog een nieuw en duurzaam perspectief op de ontwikkeling van het Noorden bewust nu eens niet gaan zoeken door middel van statistische analyses in cijfermateriaal over alles wat wel of niet goed gaat in het Noorden, maar zich baseren op wat hij hoort over wat de mensen die hier wonen echt boeit en bezighoudt. Al wandelend en pratend kom je daar eigenlijk het meeste van te weten. De wandelaar heeft veel meer dan de automobilist (en zelfs de fietser!) intiem contact met het landschap, en dat geldt zowel de natuurlijke als de gebouwde omgeving. Hemel noemt dit 'resoneren met het landschap' en maakt duidelijk hoe fijn dat is: 'al wandelend valt alles van mij af'.

Over wat het duurzame en landschap-betrokken perspectief voor Groningen kan betekenen heeft hij ook duidelijke ideeën. Voortbouwend op zijn ervaringen bij 't managen van de stadsontwikkeling van Amsterdam waarschuwt Hemel de stad Groningen bijvoorbeeld er goed op te letten dat een duidelijke groene rand om het stadslichaam intact blijft. Groei van de stad moet gerealiseerd worden door verdichting in de stad zelf, liever dan met aan de buitenkant steeds meer 'weiland vol te bouwen'. Bouwen aan een

duurzame toekomst betekent ook: geen eindeloze uitbreiding van fysieke infrastructuur. Voor Groningen en eigenlijk het hele Noorden betekent dat: geen nieuwe grote wegen, spoorlijnen, hoogspanningsleidingen, datakabels en datahotels, en liever geen grote economische ontwikkelingsprojecten die toch vaak tenderen te mislukken. Groningen moet af van het image van 'plek in de verte' maar moet dan niet proberen dichterbij (lees: de Randstad) te komen, maar 'anders' te zijn. Specifiek voor de stad Groningen heeft Zef Hemel nog een belangrijk punt van zorg. Er zijn daar in de afgelopen tijd een paar grote projecten gerealiseerd

respectievelijk nog gepland. Het nieuwe Groninger Museum, het Forumgebouw, de Zuidelijke Ringweg, de verbouwing van de omgeving van het Hoofdstation, en de mogelijke aanstaande sloop en vervanging van cultureel centrum de Oosterpoort. Maar heeft de stad eigenlijk wel een omvattend groot plan voor de stad? Of zijn alle projecten eigenlijk afzonderlijke breiwerkjes? Kijk uit wat je doet! waarschuwt Hemel. Ook twijfelt hij aan de wel erg snelle groei van de universiteit. Toen hij afstudeerde in 1980 had die 16.000 studenten, nu 36.000. Het lijkt hem niet echt goed, eigenlijk zelfs ongezond.

Aansluitend aan de lezing is er discussie, waarbij ondergetekende als coreferent mag optreden. De discussie gaat deels over punten die de spreker zelf heeft besproken, zoals (natuurlijk) het wandelen. Daarin krijgt Hemel bijval, niet zo vreemd bij een publiek dat grotendeels uit ouderen bestaat, veelal gepensioneerd, die ook genieten van het resoneren met het landschap. Er wordt wél gevraagd waarom hij het niet wat meer heeft gehad over

fietsen, dat is immers ook zo fijn! Maar het gesprek gaat ook over dingen die Hemel juist *niet* heeft genoemd, maar waarover hij blijkens

berichten in de pers wel een mening heeft, zoals de noodzaak van een krachtiger overheidsbeleid terzake van de ruimtelijke ordening en inrichting. Hierover is Zef Hemel heel duidelijk: na 20 jaar geleden te zijn afgeschaft is herinvoering van ruimtelijk ordeningsbeleid heel erg nodig. "RO is beschaving" zegt hij. Terzijde: vijf dagen later op maandag 8 mei zal de nieuwe minister van Ruimtelijke Ordening Hugo de Jonge op de 25^e Planologielezing in de Nieuwe Kerk in Groningen precies hetzelfde zeggen: "Ruimtelijke ordening van onderop, door de provincies en gemeenten, dat heeft nu wel bewezen niet te werken". Over mogelijk óók herinvoeren van het regionaal ontwikkelingsbeleid is Hemel minder stellig: dat beleid was van EZ, niet van RO, en is alleen gewenst als het echt duurzaam zal worden, en niet te eng economisch gericht. "Sowieso is de politiek als geheel teveel economisch georiënteerd geraakt, daar moeten we van afkicken".

"Ruimtelijke ordening van onderop, door de provincies en gemeenten, dat heeft nu wel bewezen niet te werken"

Als het over het gewenste 'andere verhaal voor het Noorden' gaat worden spreker en coreferent het niet helemaal eens. Hemel vindt dat deze regio zich niet langer moet blindstaren op economische groei, op nadoen wat elders wordt gedaan, maar dat ze een voorbeeldrol moet zoeken in wat veel wezenlijker is voor de toekomst van de mensheid en de wereld: een samenleving opbouwen die werkelijk duurzaam is. Juist hier zijn daar

kansen voor.

Met dat laatste (de kans op een duurzame toekomst) is de coreferent het wel eens, maar: we moeten hier wél eten, en er moet dus ook wel werk zijn.

Hoogwaardig intellectueel werk graag voor de talrijke afgestudeerden van HBO en universiteit, maar ook praktisch werk voor de MBO-ers. Weliswaar is het actuele beeld in Nederland nu dat er overal een schreeuwend gebrek aan arbeidskrachten is, maar er zijn wel degelijk regio's, ook in het Noorden, waar dat anders ligt. En snellere verbindingen met de Randstad helpen dan wel het klimaat voor bedrijfsvestiging te verbeteren. Hemel bagatelliseert de reistijdwinst van snellere spoorverbindingen, en denkt dat de spinnenwebfunctie van de Eemshaven in stroom- en datakabelnetwerken alleen maar nieuwe ongewenste datahotels hiernaartoe zal brengen. Meer datahotels hier moeten we inderdaad niet willen. Maar de rest van Nederland zal – zeker bij het afkicken van de fossiele energiebronnen – de elektriciteit vanuit de Eemshaven als het 'stopcontact van Nederland' niet kunnen missen.

Het monster in de raadzaal:

hoe de Groningse Raad worstelt met de Omgevingswet.

Pieter Bootsma

Op 18 juli stuurt het stadhuis de leden van de Raad een brief over de stand van zaken van het gemeentelijke participatiebeleid. Daarbij beschrijft de brief het begrip *participatie* als 'een proces waarbij individuen, groepen en organisaties betrokken zijn of betrokken worden bij het nemen van beslissingen die hun raken.' Hoe kun je de inwoners van de stad betrekken bij het beleid dat de gemeente ontwikkelt? De bedoeling van het gemeentebestuur is dat er 'voor onze Groningers' meer zeggenschap komt: ze moeten meer kansen krijgen om te participeren aan het beleid in de diverse domeinen waarin het gemeentebestuur actief is. Er wordt op 't ogenblik door de gemeente hard gewerkt aan een eerste versie van het overkoepelende participatiebeleid en aan een verordening voor alle vormen van participatie die de gemeente toepast.¹

De Omgevingswet

De zaak heeft haast want één van deze gemeentelijke beleidsterreinen betreft het fysieke domein en voor dat domein zal op 1 januari aanstaande de Omgevingswet worden ingevoerd. Het monster van het bij de wet horende *Digitaal Stelsel Omgevingswet* (DSO) is kennelijk voldoende getemd om na een herhaald uitstel met de wet te gaan werken. In deze wet is de *participatie* een essentiële doelstelling. Onder de nu nog geldende Wet ruimtelijke ordening (Wro) hebben de inwoners gelegenheid op de voldragen plannen zienswijzen in te dienen bij de gemeente, onder de Omgevingswet krijgen ze de gelegenheid mee te doen aan de planontwikkeling. De inwoners moeten over een plan in wording mee kunnen denken alvorens de aanvraag voor een omgevingsvergunning bij de gemeente door de initiatiefnemer kan worden ingediend. Maar moeten (en kunnen) daartoe geen regels door de Raad worden opgesteld zodat de participatiemogelijkheden van de inwoners voldoende geborgd zijn bij de initiatiefnemer van een bouwproject (een projectontwikkelaar, een ondernemer, een particulier of een gemeentelijke of andere overheid)? Wie de worstelingen van de gemeenteraad van Groningen met deze vragen waarneemt komt licht op de gedachte dat de Omgevingswet een tweede monster creëert. Het probleem komt met name voort uit het feit dat de wet de initiatiefnemer de vrijheid geeft om de participatie naar

zijn goeddunken in te richten. Betreft de initiatiefnemer een gemeentelijke overheid dan kan de verantwoordelijke gemeenteraad door haar kiezers ter verantwoording worden geroepen maar wat te doen aan de niet ondenkbeeldige situatie dat de initiatiefnemer geen overheid zijnde, zich weinig of niets gelegen laat liggen aan de participatie-behoefte van de inwoner.

Een pilot en een evaluatie

Met de vragen die met het toepassen van inwonersparticipatie kunnen worden gesteld heeft de Raad zich de afgelopen jaren serieus bezig gehouden. We hebben hierover geschreven in het Vriendenbulletin van september 2021 (nr.106) in onze bijdrage 'Participatie als zoenoffer'. In het artikel wordt melding gemaakt van een pilot, bedoeld om de werking van de toekomstige Omgevingswet te ervaren door een omgevingsplan – te vergelijken met het bestemmingsplan in de Wro – op te stellen voor de wijken Selwerd, Paddepoel en Tuinwijk. Hoe kan hierbij door inwoners worden geparticipeerd? (let wel, bij het opstellen van een omgevingsplan gaat het om een publiek initiatief, niet om een particulier initiatief). Deelnemers aan de pilot waren ambtenaren, een delegatie van inwoners van de wijken, enkele representanten van woningbouwcorporaties én een drietal raadsleden. Resultaat was weliswaar niet een voldragen omgevingsplan – men betrok er m.i. teveel zaken bij die onder het bestem-

mingsplan ook niet geregeld waren – maar men ontdekte wel wat er met het oog op de participatie van de bewoners nader zou moeten worden geregeld en hoe dat zou kunnen, kortom men kwam tot conclusies. Op 1 december 2021 werd de pilot uitvoerig door een commissie uit de Raad geëvalueerd. Naar het woordelijk verslag van deze bijeenkomst over het participatiebeleid wordt in de hiervoor genoemde brief aan de Raad verwezen. Naast de informatie over de bevindingen van de deelnemers aan de pilot verkenden de leden van de Raadscommissie vervolgens de dilemma's waarvoor de gemeenteraad zich door de omgevingswet gesteld ziet.

De positie van de inwoners

Veel aandacht was er bij de raadsleden voor de positie van de participerende inwoners. De Raad beschikt over de mogelijkheid om voor het ontwikkelen van gemeentebestuur vast te leggen hoe de inwoners daarin kunnen participeren. Maar deze criteria hebben geen doorwerking naar de inrichting van de participatie van projecten van de particuliere initiatiefnemers. De initiatiefnemer beslist wanneer de inwoners van zijn plannen in kennis worden gesteld en of hun inbreng serieus wordt genomen.

De enige eis die de wet aan de initiatiefnemer stelt bij de aanvraag voor een omgevingsvergunning voor een buitenplans project is dat er sprake is geweest

van participatie van de inwoners. Het is een indieningsvereiste, de inhoud van het participatieverslag is nimmer een afwijzingsgrond voor het verlenen van een om-

gevingsvergunning. De raadsleden vroegen zich af of de Raad in dezen geen rol moet hebben: "Laten we het aan de initiatiefnemer of verwachten we iets van onze ambtenaren, van ons college en van ons als raadsleden?" Zij neigden er toe de vraag bevestigend te beantwoorden. Diverse strategieën om de initiatiefnemer te bewegen tot een goede inrichting van het participatieproces gingen over tafel.

De bij de bespreking aanwezige wethouder Van der Schaaf – hij zou na de verkiezingen van

2022 de politiek verlaten – zag op grond van een 'evenwichtige belangenafweging' toch ook juridische mogelijkheden eisen aan de participatie te stellen.

De Raad was zich er ook van bewust dat de bewoners bereid moeten zijn aan het gesprek deel te nemen als een initiatiefnemer met een plan komt. Hoe abstracter een voornemen, hoe minder mensen er op af komen. Het moge zo zijn dat mensen vooral op uitgewerkte plannen afkomen, dergelijke plannen geven participanten echter weinig kans om met alternatieve oplossingen te komen.

Buitenplanse initiatieven

Bouwiniciatieven binnen de normen van het omgevingsplan leiden niet tot participatie. Is sprake van een buitenplans initiatief dan hebben de inwoners participatierecht. Dit leidde bij de pilot tot de conclusie dat de omgevingsplannen zo strak mogelijk moeten aansluiten bij de bestaande situatie want dan worden zoveel mogelijk initiatieven buitenplans en wordt er op het participatierecht zoveel mogelijk een beroep gedaan. Deelde de commissie uit de Raad die de pilot besprak deze conclusie?

De teneur van het debat ging in ieder geval in de richting van het zoveel mogelijk bevorderen van de participatiemogelijkheden voor de inwoners

en dus van het opstellen van 'strakke' omgevingsplannen. In zijn brief van 18 juli lijkt het College dezelfde kant uit te gaan: "Wij als gemeente willen dat er meer zeggenschap komt voor onze Groningers."

"Wij als gemeente willen dat er meer zeggenschap komt voor onze Groningers." Maar hebben de inwoners wel iets aan hun participatierecht?

Maar hebben de inwoners wel iets aan hun participatierecht? Alleen als de initiatiefnemer de inwoners een royale gelegenheid geeft om het participatierecht te gebruiken en het participatieresultaat laat gelden bij de besluiten die hij neemt over de omgevingsactiviteit. Anders hebben de inwoners er niks aan. In de al in 2017 verschenen Memorie van Toelichting bij het wetsontwerp Omgevingswet wordt een en ander maal benadrukt hoe belangrijk voor de inwoner participatie is. Maar ondertussen kan hij niets afdwingen. De initiatiefnemer maakt de dienst uit.

Wat dat betreft heeft de Raad wel een mogelijkheid. Dan moet de Raad wel besluiten om een lijst met categorieën van omgevingsactiviteiten vast te stellen. Valt een buitenplanse omgevingsactiviteit in één van deze categorieën dan kan de Raad als de initiatiefnemer daarvoor een omgevingsvergunning aanvragen. Het College verstrekt een *bindend advies* aan het College. Het College is dan gehouden de vergunning niet te verlenen.

Het zal interessant zijn vast te stellen hoe ambitieus in dezen de Raad zal blijken te zijn. Het sentiment dat we in de afgelopen jaren van zowel het College als van de Raad zijn tegengekomen was om de Raad zoveel mogelijk buiten het beoordelen van buitenplanse bouwprojecten te houden en daarmee de Raad te vrijwaren van een veel werk met zich meebrengende plicht. Maar misschien zal dat nu anders liggen. Een nieuwigheid van de Omgevingswet wordt aan de raadsleden voorgelegd door hun collega Sietsma en door hem betiteld als een addertje onder het gras. De nieuwe Omgevingswet kent een mechanisme waarbij de normen in het omgevingsplan vijfjaarlijks worden bijgesteld vanwege inmiddels gerealiseerde buitenplanse projecten: de norm van het omgevingsplan zal zich dan aanpassen, zodat wat buitenplannen was binnenplannen wordt.

Helaas volgt van geen van de aanwezigen een reactie op zijn vraag hoe hiermee om te gaan bij het verlenen van omgevingsvergunningen. M.i. zal het College bij zijn beslissing over de aanvraag van de omgevingsvergunning voor het buitenplanse project, de eventualiteit van soortgelijke aanvragen in de omgeving moeten meenemen in zijn afweging.

Hoe nu verder met de voorbereidingen voor het toepassen van de Omgevingswet

In de vergadering van 1 december 2021 vraagt het raadslid Dijk nog hoopvol hoe groot de kans is dat de omgevingswet niet zal doorgaan. Hij klinkt afkerig van de Omgevingswet. Wethouder Van der Schaaf geeft hem te verstaan dat er weinig kans op is dat we niet met het monster hebben te leven. In de brief van het College van 18 juli wordt voorzien dat de gemeente op 1 januari 2024 als de Omgevingswet van kracht is, een eerste versie heeft van zowel het overkoepelende participatiebeleid als van een participatieverordening. De verordening zal de gemeente weinig werk kosten want er zal van de modelverordening van de VNG gebruik worden gemaakt. Waar druk aan gewerkt wordt is aan een *Leidraad participatie voor de fysieke leefomgeving*. Een volgende stap zal zijn het ontwikkelen van een werkwijze, handreikingen en instrumenten voor initiatiefnemers. Dat moet een gevolg zijn van de strategieën die de raadsleden op 1 december 2021 bedachten om de initiatiefnemers te inspireren tot het inrichten van een fatsoenlijk participatieproces voor de inwoners van Groningen.

¹ Bij het schrijven van deze tekst is gebruik gemaakt van de publicatie *"Nieuwe bevoegdheden bij de buitenplanse omgevingsactiviteit en participatie"* van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) van juli 2023

Driegemeentenpunten (5)

Eemsdelta, Groningen, Midden Groningen

Tom van der Meulen

Dit driegemeentenpunt brengt ons, hemelsbreed, op circa 16 km van de Grote Markt. Hier komen de gemeenten Groningen (eerder Ten Boer), Eemsdelta (voor 2020 Loppersum) en Midden Groningen (voor 2018 Slochteren) samen, aan de noordoever van het Eemskanaal, anderhalve kilometer oostelijk van Wittewierum. De wat non-descripte naam Midden-Groningen (er zijn nog twee Midden-gemeenten in Nederland: Midden-Drenthe en Midden-Delfland) is door de bevolking verkozen boven de mogelijkheden Hogewolden en Woldmeren. De voorganger van dit driegemeentenpunt ligt 1 km oostelijker, in Overschild, op de topografische kaart van 1905 Graauwedijk geheten, op het kruispunt van de Graauwedijk en de weg (met een brug over het Eemskanaal) naar Garrelsweer (Het dorp Overschild staat wat zuidelijker genoemd).

Driegemeentenpunt 1905

Driegemeentenpunt 2014

Die brug was noodzakelijk geworden na het graven van het Eemskanaal (aanbesteed in 1865, gereedgekomen in 1876). In de loop van de tijd is het Eemskanaal geleidelijk aan de grens geworden tussen de gemeenten Loppersum, Ten Boer en Groningen aan de ene kant en Slochteren aan de andere. Na wat kleine correcties werd de laatste stap voorbereid met de verbreding van het Eemskanaal in 1953-1967 toen verschillende bruggen, zoals die bij Garmerwolde, Woltersum en Overschild, zijn gesneuveld. Dat werd in 1962 gevolgd door een correctie van de gemeentegrenzen van Ten Boer en Loppersum met Slochteren: het Eemskanaal werd de grens. Het Eemskanaal is daarmee een jonge grens in het bestuurlijk landschap van Groningen, dit in tegenstelling tot het Reitdiep (tussen Westerkwartier en Hunsingo)

en de Eemshavenweg (op de grens van Hunsingo en Fivelingo), die in eerdere afleveringen van deze serie ter sprake kwamen.

Wel is in 2017 het gebied Meerstad aan Slochteren onttrokken en bij Groningen gevoegd. Daarmee kwam de voormalige Heidenschapper polder, in de hoek van het Eemskanaal en het Slochterdiep, weer in de vertrouwde handen van wat eens Ten Boer was, maar thans Groningen is. De Lagelandsterweg, voorheen Hamweg geheten, hernam zijn functie als gemeentegrens, nu niet als zuidwestelijke grens van een corridor van Slochteren richting Ten Boer maar als noordoostelijke begrenzing van het gebied Meerstad.

Met de aanleg van het Eemskanaal werden twee dingen beoogd: een betere scheepvaartverbin-

Het gebied Meerstad 'aan de overzijde' van het Eemskanaal.

ding tussen Groningen en de zee (ter vervanging van die langs het Reitdiep) en verbetering van de waterafvoer van het Drents Plateau (dat door de ondoorlatende keileemlaag een snelle afvoer van het hemelwater kent) en van de veenkoloniën. De aanleg gaf de nodige problemen: de instabiele (venige) ondergrond zorgde voortdurend voor verzakkingen. Uiteindelijk is het kanaal wat breder geworden dan gepland; en er is een beroep gedaan op de in Groningen bij de slechting van de vestingwallen vrijgekomen grond. Per slot van rekening kwamen de aanlegkosten ruim op het drievoudige van de begrote uit, zo schrijft Meindert Schroor in *Wotter*.

Het Eemskanaal doorsnijdt de laagste delen van Groningen. Daarmee in contrast staat de hoogte van het waterpeil in het kanaal: het Winschoterpeil, 62 cm boven NAP. In de boezemwateren van de Nederlandse kustprovincies gaat niets boven het Winschoterpeil! De hoge ligging van de waterspiegel laat zich goed ervaren wanneer men, rijdend van Groningen naar Delfzijl over de N360 ter hoogte van Garmerwolde en Ten Boer de schepen hoog verheven door het landschap ziet schuiven.

Opvallend op de topografische kaart is de boerderij Klein Transvaal, even ten westen van Oudeschild. Dit is één van de twintig Transvaal-vernoemingen in Nederland naar aanleiding van de Anglo-Boerenoorlogen, zo meldt Rob Rentenaar in zijn proefschrift *Vernoemingsnamen* (1984). Hij merkt daarbij nog op dat Transvaal-vernoemingen in Nederland zowel als in Vlaanderen populair waren, veel meer dan bv Oranje-Vrijstaat, een wat omslachtig woord bij het vernoemen.

De voormalige gemeente Slochteren had na de grenscorrecties van 1962 een oppervlakte van

158,77 km² en was daarmee na Vlagtwedde (170 km²) in (land)oppervlakte de tweede gemeente van Groningen. Op 1 januari 2018 werd Slochteren met Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde samengevoegd tot de gemeente Midden-Groningen. De oppervlakte van de nieuwe gemeente is daarmee 295,77 km², ongeveer twee maal het 'oude' Slochteren. Naar bevolkingsgrootte is Midden Groningen de derde gemeente van Groningen, met 61.000 inwoners net even kleiner dan Westerkwartier. De grootste kernen zijn Hoogezand (22.000), Sappemeer (8000) en Muntendam (4600). Ook naar werkgelegenheid (22.000 banen) staat Midden Groningen op plaats drie, na Groningen en Westerkwartier.

Driegemeentepunt, Meedenweg/noordelijke dijk Eemskanaal

Bij een nieuwe gemeente behoort een nieuw logo. Zo langzamerhand zijn we bij het beschrijven van de logo's heel wat gewend, maar Midden-Groningen spant wel de kroon: een M met een boogje erboven vormen een 'location marker', aldus Amit Biswas in zijn *LogoLand*. Dat is een icoon om op een kaart een plek aan te geven, maar tot de *locationmarkers* worden op het internet ook de hectometerbordjes van de snelweg gerekend. Het voor Midden-Groningen ontwikkelde model wijst op de centrale ligging in Groningen en symboliseert een zelfbewuste gemeente met het oog op de toekomst, innovatief en openstaand voor nieuwe ontwikkelingen. De boog staat voor de connecties tussen economie en onderwijs, landschap en toerisme, en energie en duurzaamheid. Ook symboliseert hij een open attitude, belangstelling voor de ander, empathie en een bewustzijn van 'samen', daarin ook begrepen de vereniging van de drie samenstellende gemeenten in 2018. Het logo laat de drie kernwaarden van de gemeentelijke organisatie zien: robuust, kalm, proactief en boven alles, verbindend (daar is-istie weer). Het logo wordt in vier kleuren toegepast:

geel voor de zon, blauw voor het water, groen voor het landschap en paars voor de industrie. Zoiets maakt je wel nieuwsgierig hoe het ooit in de gemeente is ontvangen en wat er van gemeentelijke zijde is gedaan om dit logo tot zijn beeldmerk te maken. Hoe dan ook, selectiviteit en/of focus zijn zoek (zou je zeggen).

Het ontwerp is van Dizain, een ontwerpbureau dat op zijn website meldt: "we maken onderscheidend werk voor mooie merken". Dizain is (zowel in de rol van (mede)redacteur als van eindredacteur) ook verantwoordelijk voor het 'merk' Golden Raand, de *feelgood* periodiek van het Groninger landschap. Had Dizain bij Midden Groningen geen inspiratie? Was het merk niet inspirerend genoeg?

Activiteiten

Tweetal lezingen over het Noordelijk Scheepvaartmuseum

Het bestuur van de Vrienden van de Stad Groningen en de directie van het Museum aan de A organiseren op woensdag 25 oktober een tweetal lezingen over de geschiedenis van het Noordelijk Scheepvaartmuseum en over de overstap naar het Museum aan de A.

Sprekers zijn Pieter Bootsma, auteur van *Op de golven van het tij*, het boek dat bij het 75 jarig bestaan van het scheepvaartmuseum verscheen en Nicolette Bartelink, directeur-bestuurder van het Museum aan de A.

De lezingen vinden plaats in het museumgebouw en wel in de grote zaal van het Canterhuis, Brugstraat 26. De aanvang is om 20.00 uur. Donateurs van de Vrienden en van het museum en verdere belangstellenden zijn van harte welkom. De toegang is gratis.

BOEKHANDEL GODERT WALTER

oude ebbingestraat 53 - 9712 hc groningen - 050 - 312 25 23 - info@godertwalter.nl - www.godertwalter.nl

Alle boeken over Groningen ook op: www.groningerboeken.nl

Blauwe kamer nr.2 2023
Vergeet onze huizen niet

€ 23,50

Een ruimtelijk toekomstperspectief voor het Groningse aardbevingsgebied

Groningers willen veilig kunnen wonen. Huizen moeten snel worden versterkt. Maar er is meer nodig, wil je een prettige leefomgeving creëren. Het Groningse aardbevingsgebied heeft ook te kampen met onder meer demografische en economische krimp, dalende leefbaarheid in dorpen en de impact van energieprojecten zoals windmolens. Dat vraagt om een andere, bredere aanpak: in de versterkingsoperatie moet ook ruimtelijke kwaliteit centraal staan.

Girbe Buist: Taalsafari

€ 9,90

Er zijn veel uitdrukkingen in onze taal, die worden gebruikt zonder dat de oorspronkelijke betekenis ervan nog bekend is. Ze hebben vaak te maken met oude beroepen of situaties en personen uit het verleden. Toch zijn de meeste van die "vergeten" achtergronden gewoon terug te vinden in het stadsbeeld. Girbe Buist neemt de lezer mee op een stadswandeling door Groningen en beschrijft aan de hand van gebouwen en plekken de oorsprong van 31 spreekwoorden, gezegden en uitdrukkingen, die we misschien regelmatig gebruiken zonder de achtergronden ervan te weten. En omdat dit een wandeling door Groningen is, komen er natuurlijk ook veel typisch Groninger uitdrukkingen aan bod.

Erik Dorsman: Stadhuis Groningen

€ 24,95

Tussen 2016 en 2022 werd het Groninger Stadhuis gemoderniseerd, stijlvast gerestaureerd en – volgens de oorspronkelijke ontwerpprincipes van architect Otten Husly – weer in zijn kracht gezet. Al meer dan twee eeuwen lang is het gebouw aan de Grote Markt het politiek centrum van de lokale democratie. Door de tijd heen wist het moeiteloos aan actuele opgaven en nieuwe functies te beantwoorden. En nog steeds blijkt het allereerste prijsvraagontwerp uit 1775 inspiratie te kunnen bieden voor de transformatie en verduurzaming van het gebouw. De geschiedenis van stadhuis was een rijke voedingsbodem voor de vernieuwing in de eenentwintigste eeuw.

Karen Brandsma: Time to momo Groningen

€ 21,99

Of je jezelf nou graag omringt met stadse bedrijvigheid of liever het einde van de wereld opzoekt, in de Noord-Nederlandse provincie Groningen kan het allemaal! Binnen no-time laat je het studentengedruis van de gelijknamige hoofdstad achter je en sta je midden in de natuur, op een sup of op het erf van een boerderij. Maak kennis met de tradities, streekproducten en ambachten van Groningen in dorpjes en stadjes die overal in het landschap opduiken. De 32 trips, samengesteld door onze local Karen, brengen je op de creatiefste, groenste en gezelligste plekken van Groningen. Een opperbeste plek om te onthaasten.

Groninga

Stichting Vrienden van de stad Groningen

De Stichting Vrienden van de stad Groningen is opgericht in 1984. We zetten ons in voor de ruimtelijke kwaliteit (belevingswaarde, gebruikswaarde, toekomst- waarde) van de stad Groningen. We vragen aandacht voor het historisch karakter van de gebouwde en ingerichte omgeving, voor zover dat de belevingswaarde ondersteunt.

Middelen die we inzetten: bijdragen aan meningsvorming over architectuur en openbare ruimte door middel van lezingen, debatten en excursies. Daarnaast participeren (mogelijk in overleg met andere partijen) in beleidsprocedures (overleg, zienswijzen, eventueel bezwaren bij gemeentelijk ruimtelijk beleid en het beleid van andere overheden).

We richten ons op de binnenstad maar geven daarnaast ook aandacht aan de stad Groningen als geheel en de ruimere context van de stad.

Hoe wordt u donateur?

U kunt u als donateur van de Vrienden van de stad Groningen opgeven bij bovenstaand correspondentieadres of via de website.

website: www.vriendenstadgroningen.nl
e-mail: info@vriendenstadgroningen.nl

Bank: NL06 INGB 0000 4473 73

Minimum donatie
€20,00 per jaar

Colofon

Bestuurssamenstelling

R.C.E. Neef (voorzitter)
C. J. A. Wessels, (secretaris)
Vacature, penningmeester
P. J. E. Bootsma
A.E. Brouwer
K. Jonkman
E. M. Meisner
T. van der Meulen
P. H. Pellenbarg
H.Th. van Veen

Redactie:

P. J. E. Bootsma
T. van der Meulen
P. H. Pellenbarg
H.Th. van Veen

Ontwerp en vormgeving:

MOTTOW, martijn otto wolf

Redactieadres:

H.W. Mesdagplein 6
9718 HR Groningen
Tel 050 5890776
meulen1@xs4all.nl

Kopijdatum nummer 115:

24 november 2023